

PO KATASTROFIE

MOBILIZACJA

Zaledwie kilka godzin po wybuchu reaktora czarnobylskiej elektrowni, w obliczu błyskawicznie rozprzestrzeniających się następstw katastrofy, rozpoczęto intensywną mobilizację wojskową we wszystkich republikach ZSRS. Armia oraz powiązana z systemem wojskowym Obrona Cywilna (OC) były jedynymi instytucjami w kraju wyszkolonymi do zwalczania skutków skażenia promieniotwórczego ze względu na niebezpieczeństwo przekształcenia się tak zwanej zimnej wojny z państwami kapitalistycznymi w realny konflikt nuklearny.

Ogólną mobilizację rezerwistów w krajach bałtyckich do prac na terenie 30-kilometrowej strefy wokół CzEJ przeprowadzono już 8 maja. Tylko według oficjalnych danych w usuwaniu skutków katastrofy jądrowej w latach 1986–1989 wzięło udział prawie 20 tys. likwidatorów z republik bałtyckich, w tym z Litwy – 8000, a Estonii – 5000. Z Łotwy w przedsięwzięciach dezaktywacyjnych

na terenie czarnobylskiej zony uczestniczyło nie mniej niż 6000 osób, z tego 56% w 1986 r. W rzeczywistości liczba likwidatorów z republik bałtyckich mogła być nawet wyższa¹⁹. Oznacza to, że około 0,24% populacji Łotewskiej SRS zwalczało skutki wybuchu, a zatem nieznacznie mniej od wskaźnika udziału likwidatorów dla całego ZSRS (0,28%). Dane te nie uwzględniają jednak prawie 1000 pracowników z Łotwy uczestniczących w budowie Sławutycza – nowego miasta energetyków atomowych oddalonego 40 kilometrów w linii prostej na północny-wschód od CzEJ²⁰.

Zdecydowaną większość (ok. 5500) wśród łotewskich likwidatorów stanowili żołnierze rezerwy, tak zwani partyzanci (szeregowi i sierżanci oraz ok. 300 oficerów rezerwy)²¹, a także osoby cywilne rekrutujące się z różnych grup zawodowych. Skład narodowościowy zmobilizowanych obywateli republiki łotewskiej był zróżnicowany: oprócz Łotyszy byli tam Rosjanie, Białorusini, Ukraińcy, Estończycy, Litwini i Polacy, a nawet Czuwasze. Na podstawie zachowanych rejestrów likwidatorów z Rygi i Jurmały struktura wiekowa żołnierzy w przybliżeniu wyglądała następująco: w wieku 30–39 lat ponad 48%, 20–29 lat 40%, 40–49 lat 10%, 19 lat i poniżej 1,5%, 50 lat i powyżej 0,4%²².

Mobilizację nierzadko prowadzono w atmosferze zastraszania i tajemnicy, część mężczyzn zatrzymywano w miejscach pracy i zawożono wprost do wojskowych komend uzupełnień bez możliwości pożegnania się z rodzinami, innych zabierano z mieszkań w środku nocy. Żołnierzy na ogół nie informowano o powodach wezwania czy miejscu docelowym, a nawet świadomie wprowadzano ich w błąd, twierdząc, że zostają skierowani na ćwiczenia wojskowe lub do prac rolniczych²³. Metody te budziły wśród Łotyszy najgorsze skojarzenia, zwłaszcza z deportacją Bałtów na Syberię przeprowadzoną nocą 14 czerwca 1941 r.²⁴. Dla wielu przyszłych likwidatorów powołanie na „szkolenia rezerwy” było wstrząsającym doświadczeniem: